

1. koncert

ponedeljek, 19. oktober 2015, ob 20.00

Predkoncertni pogovor ob 19.00

Gost pogovora: Vito Žuraj

Slovenska filharmonija, Dvorana Marjana Kozine

V vrtincu časa

Pierre Boulez (roj. 1925)

Messagesquise (1976/77)

za violončelo solo in šest violončel

Très lent – Très rapide – Sans tempo,
libre – Aussi rapide que possible

Jaka Stadler – violončelo solo

Nika Brnič – violončelo I

Gregor Fele – violončelo II

Maruša Bogataj – violončelo III

Martin Sikur – violončelo IV

Sebastjan Bertoncelj – violončelo V

Jošt Kosmač – violončelo VI

Helmut Lachenmann (roj. 1935)

Toccatina (1986)

za violino solo

Alwyn Tomas Westbrooke – violina

Vito Žuraj (roj. 1979)

Contour (2012)

za pihalni kvintet

Slovenska premiera

Slowind

odmor

Heitor Villa-Lobos (1887–1959)

Bachianas brasileiras št. 5 (1938–1945)

za sopran in ansambel violončel

Aria (Cantilena)

Dança (Martelo)

Marisol Montalvo – sopran

Ansambel violončel

Jaka Stadler

Nika Brnič

Gregor Fele

Maruša Bogataj

Martin Sikur

Sebastjan Bertoncelj

Jošt Kosmač

Gorazd Strlič

Gérard Grisey (1949–1998)

Vortex temporum (1994–96)

za flavto, klarinet, klavir, violino, violi in
violončelo

Ensemble Tema

Delphine Roche – flavta

Evgeni Orkin – klarinet

Alwyn Tomas Westbrooke – violina

Alfonso Noriega Fernandez – viola

Marie Schmit – violončelo

Olga Želtikova – klavir

Mindaugas Piečaitis – dirigent

Pierre Boulez (roj. 1925)

Messagesquise (1976/77)

za violončelo solo in šest violončel

Spodobi se, da letošnji festival otvorimo z glasbo najstarejšega jubilaranta. Pred skoraj štiridesetimi leti je Pierre Boulez ustvaril delo *Messagesquise* ob posebni priložnosti, ob 70-letnici švicarskega mecena in dirigenta Paula Sacherja (1906–1999). Ta je z naročili novih del pri Igorju Stravinskem, Béli Bartóku, Benjaminu Brittnu, Lucianu Beriu, Richardu Straussu, Hansu Wernerju Henzeju, Witoldu Lutosławskem, Elliottu Carterju in mnogih drugih velikih skladateljih 20. stoletja močno pripomogel k razvoju sodobne glasbe, še bolj pa k afirmaciji kulturnega življenja mesta Basel. Prav zato so ob Sacherjevih jubilejih mnogi od naštetih skladateljev mecenu poklonili krajše skladbe, primerne za izvajanje na komornih koncertih.

Med takšne sodi tudi delo *Messagesquise* za solistični violončelo in šest njemu enakih instrumentov. Kot osnovo je v skladbi uporabil serijo tonov es, a, c, h, e in d (francosko *re*), ki tvorijo Sacherjev priimek. Z njimi je ustvaril štiristavčno skladbo s šestimi sekvencami, vsako z drugačno strukturo: ekspozicijo, tri variacije, kadenco in kodo. Nekoliko nenavadno za Bouleza se skladba prične s tihim akordom, a se nato razvije v gibko, živahno in virtuosno kompozicijo. Vedno znova ponavljajoči se statični trenutki, ki razkrivajo skladateljev notranji svet, delujejo kot kontrast Boulezovemu izogibanju glasbeni emotivnosti.

Skladba je bila prvič javno izvedena v francoskem mestu La Rochelle na Mednarodnem srečanju sodobne

umetnosti, v sklopu katerega je potekalo tudi Prvo mednarodno tekmovanje violončelistov 'Mstislav Rostropovič'. Solist je bil francoski violončelist Pierre Penassou, ansambel violončel pa je vodil Michel Tabachnik.

Helmut Lachenmann (roj. 1935)

Toccatina (1986)

Študija za violino solo

Drugi jubilarant letošnjega festivala, Helmut Lachenmann, je skladbo *Toccatina* napisal za zbirko z naslovom *Studien zum Spielen Neuer Musik für Violine (Študije k izvajanju sodobne glasbe za violino)*, katere urednik je naš legendarni violinski pedagog Igor Ozim. Ta pomembna publikacija je izšla pri nemški založbi Breitkopf & Härtel.

Čeprav je bila skladba prvotno zasnovana kot študija za violino solo in je služila uporabi novih, razširjenih tehnik igranja na godalne instrumente, si je kaj kmalu utrla pot na koncertne odre in med violinisti postala zelo priljubljena. *Toccatina* je nežna, krhka in introvertirana skladba. Njen naslov izhaja iz italijanske besede 'toccare', kar pomeni dotikati in tudi dotakniti se. Naslov skladbe zato lahko upravičeno interpretiramo tudi kot intimno glasbo, glasbo, ki se nas dotakne.

Vito Žuraj (roj. 1979)

Contour (2012)

za pihalni kvintet

Slovenska premiera

Jedro skladbe *Contour (Obris)* za pihalni kvintet predstavlja mozaiku podobni

zvočni elementi, v okviru katerih vsako od petih glasbil enakovredno prispeva h gradnji glasbenih vzorcev. Posamezne note bi lahko enačil atomom v vrtincu tonskih višin, ki so iz ritmičnega vidika organizirane po principu 'nepravilne enakomernosti', nekako tako kot morski valovi, ki so si vsi zelo podobni, a težko bi našli dva, ki sta res popolnoma enake oblike. Podobna je primerjava z obrisom skalovja gorske verige, ki se od daleč zdi kot ena samcata neprekinjena krivulja, a natančnejši pogled razkrije, da je le-ta sestavljena iz velikega števila krajših črtic, ki se dopolnjujejo v celoti.

Skladba je nastala za pihalni kvintet Filharmoničnega orkestra Nemškega radia iz Saarbrückna (*Deutsche Radio Philharmonie Saarbrücken*), ki jo je krstno izvedel leta 2012.

Vito Žuraj

Heitor Villa-Lobos (1887–1959)

Bachianas brasileiras št. 5 (1938–45)
za sopran in osem violončel

Heitor Villa-Lobos je bil zagotovo najpomembnejša osebnost glasbenega življenja v Braziliji. Z glasbo, kakor tudi s svojim pedagoškim udejstvovanjem je povezoval svojo domovino z Evropo, obenem pa tudi preteklost s sedanostjo. Njegov največji vzornik je bil Johann Sebastian Bach. Prav zaradi velikega spoštovanja do baročnega mojstra je Villa-Lobos s pomočjo cikla devetih suit za najrazličnejše sestave hotel Bacha približati množicam, ki njegove glasbe niso poznali ali je sprva niso razumeli. Te suite nosijo skupni naslov – *Bachianas Brasileiras*. Vse

predstavljajo komponistovo dojemanje glasbe baročnega genija, ki ga je Villa-Lobos imenoval 'posrednik med človeškimi rasami'. Osrednje sporočilo Bachove glasbe *Et in terra pax* je Villa-Lobos prežal z brazilsko ljudsko glasbo in ustvaril kompozicijo, ki na prvi pogled nima prav veliko skupnega z Bachovo. In vendar je v njej moč prepoznati Bachov harmonski jezik, prav tako pa tudi nekaj oblikovnih značilnosti. Vsaka od suit namreč sestoji iz začetnega 'Bachovskega' stavka, kot na primer *Aria*, *Preludij* ali *Fuga* in značilnega brazilskega stavka: *Embolada*, *Modinha* ali *Ponteio*.

Od vseh *Bachian* je najbolj znana prav peta – za sopran in ansambel violončel. Prvi stavek *Aria* je po izrazu vokaliza. Vsebuje besedilo pesmi brazilske pisateljice Ruth Valadares Corrêa, tudi sopranistke, ki je *Arijo* sama prva izvedla. Drugi stavek *Dança (Martelo)* je nastal precej kasneje, leta 1945. Pesem z besedilom rojaka, pesnika Manuela Bandeire, je zgrajena na brazilskem ritmu, imenovanem *embolada*.

Aria

Tarde, uma nuvem rósea lenta e transparente,
sobre o espaço sonhadora e bela!
Surge no infinito a lua docemente,
Enfeitando a tarde, qual meiga donzela
que se apresta e alinda
sonhadoramente,
Em anseios d'alma para ficar bela,
Grita ao céu e a terra, toda a Natureza!
Cala a passarada aos seus tristes queixumes,
E reflete o mar toda a sua riqueza...
Suave a luz da lua desperta agora,
A cruel saudade que ri e chora!
Tarde, uma nuvem rósea lenta e transparente,
sobre o espaço sonhadora e bela!

Ruth V. Corrêa

Počasi pod večer oblak, ves rožnat in prosojen,
nad zemljo plava, tak' sanjav in lep!
Nežno nežno neskončnost vzide luna,
okraši večer kot ljubka mladenka,
ki se kiti in lepotiči
sanjavo,
ki tako neskončno hrepeni, da bi bila res lepa,
da zaklinja nebo in zemljo, vso Naravo!
Potihnilo so ptiči in njih tožni spevi,
morje odseva ves njen čar, lepoto, doto ...
Blag lunin svit prebuja zdaj
kruto samoto, ki se smeje in se joče!
Počasi pod večer oblak, ves rožnat in prosojen,
nad zemljo plava, tak' sanjav in lep!

Ruth V. Corrêa

prevod N. H. Tomac

Dansa

Irerê, meu passarinho do Sertão do Cariri,
Irerê, meu companheiro, Cade vióla?
Cadê meu bem? Cadê Maria?
Ai triste sorte a do violeiro cantadô!
Ah! Sem a vióla em que cantava o seu amô,
Ah! Seu assobio é tua flauta de Irerê:
Que tua flauta do Sertão quando assobia,
Ah! A gente sofre sem querê!
Ah! Teu canto chega lá do fundo do sertão,
Ah! Como uma brisa amolecendo o coração, ah!
Irerê, Solta teu canto!
Canta mais!
Pra lembrá o Cariri!
Canta, cambaxirra! Canta, juriti!
Canta Irerê! Canta, canta sofrê,
Patativa! Bemtevi!
Maria acorda que é dia
Cantem todos vocês
Passarinhos do sertão!
Bemtevi! Eh! Sabiá!
La! liá! liá! liá!
Eh! Sabiá da mata cantadô!
Liá! liá! liá!
Eh! Sabiá da mata sofrêdô!
O vosso canto vem do fundo do sertão
Como uma brisa amolecendo o coração.
Irerê, meu passarinho do Sertão...

Manuel Bandeira

Irerê, moj ptiček iz divjine, iz Sertãa v Cariri,
Irerê, prijateljček moj, kje je moja pesem?
Kje je moje vse? Kje je Maria?
Ah! Žalostna je usoda godca, usoda pevca!
Ah! Brez gosli, na katere je godel o svoji ljubezni,
Ah! Njegova piščal je tvoje žvrgolenje, Irerê,
Ker, ko tvoja piščal zažvižga tam v Sertãu,
Ah, ljudje trpijo, ne da bi hoteli!
Ah, tvoj spev prihaja iz globin sertãa,
Ah, kot topla sapa, ki boža srce, ah!
Irerê, razveži svoje grlo!
Še poj!
Daj, da pozabim na Cariri!
Poj, ptiček kraljiček! Poj, grlica moja!
Poj Irerê! Poj, poj in trpi,
brglez, škrjanček moj!
Maria, zbudi se, dan je že –
vse so se oglasile s petjem,
ptice pevke iz sertãa!
Škrjanček! Eh! Kakavov drozg ti poje!
La! Liá! liá! liá!
Eh! Kakavov drozg ihti!
Liá! liá! liá!
Eh! Kakavov drozg ihti!
Vaše petje prihaja iz globin sertãa
Ah, kot topla sapa, ki boža srce, ah.
Irerê, moj ptiček iz Sertãa ...

Manuel Bandeira

prevod N. H. Tomac
(op. prev.: *sertão* – pokrajina na SV Brazilije,
prvotni pomen: zaledje, podeželje,
zaostali ruralni kraji)

Gérard Grisey (1949–1998)

Vortex temporum (1994–96)

za flavto, klarinet, klavir, violino, violo in violončelo

Vortex Temporum (*Vrtinec časa*) je zagotovo najpomembnejše delo iz kasnejšega ustvarjalnega obdobja francoskega skladatelja Gérarda Griseya. Kompozicija je razdeljena na tri stavke, vsak od njih pa je posvečen določenemu komponistu, Griseyevemu sodobniku: prvi stavek švicarskemu skladatelju Gérardu Zinsstagu, drugi Italijanu Salvatoru Sciarrinu in tretji nemškemu kolegu Helmutu Lachenmannu. V maniri, ki ustrezno reflektira estetsko ozračje konca dvajsetega stoletja, skladba *Vortex temporum* združuje rigorozno strukturno organiziranost, značilno za bolj asketske tokove glasbenega modernizma, z neposredno lepoto zvočnih timbrov ter s formo in harmonskim jezikom, ki poslušalcu olajšajo dojemanje in razumevanje glasbene snovi.

Grisey je vsakemu stavku pripisal tudi določen 'čas', ki bi ga bolje opisali s pojmom *notranji tempo*. Prvi stavek tako nosi oznako 'človeški čas', 'žareči čas človeškega dihanja'. Drugi, počasni stavek se nahaja v izredno raztegnjenem 'času kitov'. Tretji stavek Grisey označi 'čas insektov in ptic', v katerem so posuti 'mementi' iz prvega stavka skladbe in počasni pulzirajoče pasaže, ki se gibljejo v navidezno zelo počasnem tempu.

Kompozicija je zgrajena iz treh vrst glasbenega materiala. Poleg prej naštetih 'tempov', delo vsebuje tudi tri vrste valov različnih oblik (sinusoidne, oglate in valove v obliki zob pri žagi), ki določajo melodične obrise in večje

oblikovne strukture. V skladbi najdemo tudi tri vrste tonskih spektrov in sicer: harmoničnega, razširjenega harmoničnega in komprimiranega harmoničnega. Vsi ti spektri določajo harmonsko vsebino skladbe.

Vsa kega od treh glavnih stavkov uvede interludij, ki obarva tišino v času priprave na vsak naslednji stavek. Skladbo kar najbolj pomirjevalno zaključijo interludijem podobni postludij.

Alwyn Tomas Westbrooke

